

GRA TERENOWA

1

POWSTANIE WARSZAWSKIE WOLA 1944

GRA DLA STARSZYCH DZIECI I MŁODZIEŻY

66

W tym roku obchodzimy 66. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego.

Jak zawsze w okresie sierpnia odbędą się liczne uroczystości i pojawi się wiele publikacji historycznych. My przygotowaliśmy coś specjalnego.

Aby przybliżyć Powstanie DZIECIOM I MŁODZIEŻY stworzyliśmy grę, której trasy można odnaleźć wśród wolskich ulic i uliczek.

Rusz z nami w trasę, a poznasz wiele niezwykłych historii, które każdy chłopak i dziewczyna z Woli muszą znać.

POWSTANIE WARSZAWSKIE DLA POCZĄTKUJĄCYCH

KOTWICA

CZY WIECIE, ŻE ... „kotwica”, złożona z liter „p” i „w” oznaczała hasło „Polska Walczy”, „Polska Walcząca”. Chociaż kojarzy się nam przede wszystkim z Powstaniem Warszawskim, malowano ją na murach już w 1942 roku. Był to rodzaj ówczesnego graffiti wykonanego pędzlem lub specjalnym pisakiem wymyślonym przez chłopców z Małego Sabotażu z Szarych Szeregów. Dzisiaj za malowanie po murach można dostać mandat, podczas wojny... można było zginąć, ponieważ był to wyraz walki z okupantem. „Kotwice” były również wyszywane na powstańczych opaskach i sztandarach.

CO ROKU OBCHODY WYBUCHU POWSTANIA

Odważny zryw Warszawiaków został krwawo stłumiony, ale było to wielkie wydarzenie historyczne, o którym nie można zapomnieć. Nie oceniamy czy decyzja o rozpoczęciu walk była słuszna czy nie. Co roku obchodzimy kolejne rocznice wybuchu Powstania Warszawskiego ponieważ:

- Powstanie było walką zbrojną podjętą przeciw Niemcom, ale jednocześnie walką o niezależność od Związku Radzieckiego, który zajmował wtedy polskie ziemie.
- W Powstaniu walczyła Armia Krajowa, najsilniejsza podziemna organizacja zbrojna w Europie, a Powstanie Warszawskie było największą bitwą jakie stoczyło Polskie Państwo Podziemne.
- Chcemy upamiętnić wszystkie osoby, które zginęły podczas Powstania, zarówno żołnierzy jak i ludność cywilną.
- Oddajemy cześć żyjącym powstańcom. Choć są coraz starsi, z niektórymi z nich wciąż możemy jeszcze porozmawiać i posłuchać ich wspomnień.
- Staramy się by pamięć o tak ważnych wydarzeniach nie zgasła, inspirując do przemyśleń na temat takich wartości jak wolność, odpowiedzialność za kraj, patriotyzm.
- Po wojnie, przez wiele lat władze komunistyczne nie zezwalały na organizację obchodów Powstania i zacieraly o nim pamięć.

ZAPAL Z NAMI ZNICZ

Zachęcamy Cię do upamiętnienia wydarzeń sprzed 66 lat. Spotkajmy się **1 sierpnia o godz. 19.00 przy pomniku dłuta G. Zemły na Cmentarzu Powstańców Warszawy** (trasa czerwona, punkt 5). Weź ze sobą znicz i zapal go, przy tej największej zbiorowej mogile w Warszawie.

Koniecznien przyjdź też na specjalne uroczystości **5 sierpnia o godz. 18.00 na skwerze Pamięci** w rozwidleniu Solidarności i Leszno (trasa zielona, punkt 8). Przy pomniku pamięci 50 tysięcy zamordowanych mieszkańców Woli, **o godz. 19.00 zapalimy znicze**. Zabierz ze sobą rodziców i dziadków!

MAPA I GRA

W środku znajdziesz współczesny plan Woli z wybranymi punktami – miejscami, które odegrały ważną rolę podczas Powstania Warszawskiego. Punkty ułożone są w trasy, z którymi każdy gracz sobie poradzi. Mniej zaangażowani mogą je przejść „palcem po mapie”, ale najlepiej wyjść w teren, zagrać i wygrać nagrody.

Nie siedź w domu!

ZASADY GRY:

Zanim wyjdiesz w teren z mapą i rozwiążesz powstańcze zagadki przeczytaj jak to dobrze zrobić. Na mapie zaznaczyliśmy orientacyjnie punkty, ułożone w 4 krótkie trasy. Każda trasa, spacerem zajmie ok. 1 godziny. Wszystkie punkty posiadają swój opis, w którym znajdziesz adres i informacje o danym miejscu. Należy przejść co najmniej 3 trasy i odpowiedzieć prawidłowo na 9 pytań. Jeśli będziesz uważny i odrobinę spostrzegawczy, odpowiedzi znajdziesz bez większego problemu. Kiedy przejdziesz wszystkie punkty i rozwiążesz wszystkie zagadki, wyniki prześlij do redakcji „Kuriera Wolskiego”. Poprawne odpowiedzi na co najmniej 9 pytań, otrzymają nagrody. Pamiętaj, by podać swoje imię, nazwisko, adres i koniecznie numer telefonu. Odpowiedzi wyślij na adres:

kurier@wola.waw.pl lub Urząd Dzielnicy Wola, al. Solidarności 90, 01-003 Warszawa, „Kurier Wolski”.

GODZINA „W”

Litera „W” oznaczała „wystąpienie”. Był to kryptonim momentu wybuchu Powstania, którą ustalono na godz. 17.00 1 sierpnia 1944 r.

Ta godzina gwarantowała wymieszanie się powstańców z ludźmi wracającymi z pracy do domu. Niestety na Woli, pierwsza wymiana ognia pomiędzy Polakami a Niemcami miała miejsce jeszcze przed ustalonym czasem. Walki wywiązały się na placu Kercelego - dziś skrzyżowanie Solidarności, Towarowej i Okopowej - oraz o fabrykę Kamlera przy Dzielnej.

WYJĄCE SYRENY 1 SIERPNI

To warszawska tradycja praktykowana od wielu lat. Dla upamiętnienia wybuchu Powstania, 1 sierpnia, punktualnie w godzinę „W”, w jednostkach straży pożarnej i zakładach pracy uruchamia się syreny alarmowe. Cały ruch na ulicach zamiera, za to samochody, autobusy i tramwaje trąbią i dzwonią. Niezależnie, gdzie będziesz: na podwórku, basenie, spacerze z psem, czy w samochodzie z rodzinami – przystań i uczcij ten moment minutą ciszy. Zauważysz pewnie, że niektórzy się nie zatrzymali.

Dlaczego?

W Warszawie mieszka wiele osób pochodzących z innych regionów Polski. Chociaż często nie znają naszego zwyczaju, mogą się go nauczyć od Ciebie!

TRASA ZIELONA

Trasa Zielona prowadzi przez samo serce dzielnicy. Wiele miejsc, które odwiedzisz wiąże się ze smutnymi wydarzeniami.

1. Grzybowska 79 – Muzeum Powstania Warszawskiego

Kiedyś w tych starych murach znajdowała się Elektrownia Tramwajów Miejskich w Warszawie. Dziś jest jedno z najciekawszych i najnowocześniejszych muzeów w Polsce. Znajdź Mur Pamięci i niesamowite powstańcze graffiti namalowane przez wielu znanych artystów.

2. Wolska 27/29 - dawny Pałac Biernackich, klasztor Mniszek Bosych

Był jednym z licznych miejsc, gdzie Niemcy masowo zabijali cywilów. Uprzątnięciem i paleniem ich ciał zajmowali się, zmuszani do tego, Polacy.

Przejdź na skos podziemnym pasażem na drugą stronę ul. Wolskiej.

3. Skrzyżowanie Wolska/Młynarska

Tu, z pomocą ludności cywilnej, powstańcy zbudowali barykadę z tramwajów wyprowadzonych z pobliskiej zajezdni. Od 1 do 5 sierpnia barykada była broniona przez żołnierzy z 3 baonu OW PPS im. Stefana Okrzei (oddział obwołu AK Wola kryptonim „Waligóra”) i baonu AL im. „Czwartaków”.

Idź dalej wzdłuż ul. Wolskiej.

4. Wolska 40 - Pałac Michlera

W miejscu pamiątkowego kamienia znajdował się pałac Michlera. Tu 5 sierpnia bronili się żołnierze baonu AK „Parasol”. Jeden z nich pchor. Józef Szczepański „Ziutek” napisał popularną piosenkę „Pałacyk Michla”. Melodia grana jest co godzinę z Ratusza na Woli. Tekst piosenki znajdziesz w opisie gry.

5. Płocka 26 - Szpital Wolski (obecnie Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc)

W dniu 5 sierpnia Niemcy rozstrzelali przy ul. Górczewskiej za wiaduktem część chorych i personelu szpitala. Ci ostatni, podczas okupacji byli zaangażowani w działalność konspiracyjną, m.in. tu udzielano pomocy rannym uczestnikom akcji bojowych. Wśród nich z głośnego „zamachu na Kutscherę” – dowódcę SS i policji, który odpowiadał za masowe publiczne egzekucje warszawiaków.

Idź ul. Działdowską i znajdź Skwer im. Wandy Lurie, następnie przejdź wzdłuż skweru, między blokami do Wawelberga.

6. Wawelberga 18 - mieszkanie Wandy Felicji Lurie

Przed wojną pod numerem 18 mieszkała Wanda Felicja Lurie, której imię nosi pobliski skwer. Podczas niemieckiej egzekucji straciła troje dzieci. Sama, ciężko ranna, przetrwała, by niebawem urodzić swojego synka Mściława. Jest nazywana „polską Niobe”.

Idź dalej ulicami Wawelberga, Górczewską, Młynarską i Żytnią.

7. Róg Żytniej i Karolkowej – Ewangelicki Dom Starców

Na placu koło domu prowadzonego przez ewangelickie siostry zakonne powstańcy mieli musztrę. Siostry z pościeli uszyły sztandar dla kompanii „Zemsta” baonu „Pięść”. Kompleks zabudowań ewangelickich wzdłuż ul. Karolkowej wraz z Domem Starców był też miejscem postoju baonu „Parasol”.

Idź ulicami Żytnią, Okopową i Leszno.

8. Skwer Pamięci u zbiegu ulic Leszno i Solidarności – Pomnik Pamięci

Tutaj znajdziesz pomnik upamiętniający wszystkich zamordowanych podczas Powstania Warszawskiego mieszkańców Woli. Wryto na nim adresy domów i liczby ofiar. Tu spotkamy się 5 sierpnia ok. 19.00, by zapalić znicz (po uroczystości). Jest to ostatni punkt Trasy Zielonej.

TRASA CZERWONA

Trasa Czerwona prowadzi przez dawne obrzeża Woli. Jest krótka, ale trudna. Znowu odwiedzimy miejsca tragicznych zdarzeń.

1. Górczewska 32 – miejsce pamięci „12 tysięcy”

Ze wszystkich miejsc rozstrzelani to było najbardziej masowo. Niemcy zabili tu aż 12 tys. osób, w większości cywilnej ludności Woli.

Idź ul. Sokołowską w kierunku Wolskiej, aż dojdiesz do kościoła św. Wojciecha.

2. Wolska 76 – kościół parafii św. Wojciecha

Tutaj Niemcy utworzyli obóz przejściowy dla ludności cywilnej Warszawy, wywożonej do obozu w Pruszkowie. Plebanię zajął oddział gestapo i zrobił z niej miejsce okrutnych przesłuchań podejrzanych o udział w Powstaniu.

Idź wzdłuż ul. Wolskiej, a znajdziesz wszystkie trzy kolejne punkty.

3. Wolska 130 - Park Sowińskiego

Od połowy sierpnia z terenu Parku Sowińskiego Niemcy ostrzeliwali rejony opanowane przez powstańców gigantycznym moździerzem Karl Gerät. Pojazd ważył 124 tony, a każdy z pocisków ponad 2 tony. Niedaleko pomnika gen. Sowińskiego znajdziesz też miejsce pamięci. Przeczytaj co tu się stało 66 lat temu.

4. Róg Wolskiej i Redutowej

Z fragmentu zniszczonego przez Niemców Pomnika Lotnika wykonano Pomnik Pamięci Pilotów RAF z żałogi rozbitego samolotu Halifax. Brytyjskie samoloty dokonywały zrzutów dla powstańców, m.in. tak potrzebnej broni i amunicji. Wola otrzymała pomoc z powietrza tylko raz.

5. Wolska 174/176 - Cmentarz Powstańców Warszawy

Na kurhanie usypanym ze szczątków ok. 50 tys. cywilów i powstańców znajduje się rzeźba Gustawa Zemły – przedstawiająca wojownika na barykadzie. W okolicznych mogiłach pochowano dalsze 50 tys. osób. Przyjdź tutaj 1 sierpnia o 19.00 i zapal znicz.

GRA TERENOWA - POWSTANIE

4 TRASY: **ZIELONA** **FIOLETOWA** **ONIEBIESKA**
IDŹCIE W TEREN I ODPOWIEDZCIE NA PYTANIA!

1. Żelazna 18 - Dom Kolejowy

Tu kwaterowała kompania „Warszawianka” NSZ ze zgrupowania AK „Chrobry II”. Zgrupowanie operowało w rejonie ulic Towarowej, Grzybowskiej, dzisiejszej al. Jana Pawła II i Al. Jerozolimskiej. Ze względu na bliskość tej ostatniej arterii i linii kolejowej, był to ważny strategicznie rejon utrzymany do końca Powstania. Na fasadzie budynku nadal widoczne są ślady po kulach. Znajdź tu pamiątkową tablicę i pomnik.

Idź dalej ul. Żelazną, skręć w Twardą i idź jej prawą stroną – pod nowym zobaczysz wmurowany w chodnik napis, który upamiętnia stojący tu kiedyś mur getta.

4. Peca 4/6 (dawnej ul. Ceglana) – Składy

Tutaj mieściły się magazyny znanej warszawskiej firmy. W zdobytych na początku Powstania magazynach znajdowały się jęczmień, cukru, chmielu. Dla powstańców i ich rodziny stały się bezcennym spichlerzem. Z jęczmieni powstańcy „plujkę”, bo po przeżuciu każdego kęsa trzeba było siedzieć pod nr 8 znajdował się skład fabryczny. Dalej przy ul. Woliców zobaczysz resztki przedwojennych kulach.

Idź do ul. Grzybowskiej, przejdź na drugą stronę ulicy. W rejonie Grzybowskiej i Żelaznej.

Trasa Fioletowa prowadzi przez północno-wschodnie rejony Woli. Większość miejsc już nie istnieje lub bardzo się zmieniła. Pozostały po nich tylko tablice pamiątkowe.

1. Nowolipki 18 - kościół św. Augustyna

Do 1943 r. znajdował się w obrębie getta. Jako jeden z nielicznych budynków w dzielnicy żydowskiej nie został zniszczony. Niemcy urządzili w nim magazyn, a później stajnię. Wieża kościoła nosi ledwie widoczne ślady po strzałach powstańców „Panter” z plutonu pancernego „Wacek”. Celem czołgistów był niemiecki ckm, który ostrzeliwał rejon ulic Dzielnej i Okopowej.

Idź ul. Nowolipki, Smoczą do Dzielnej. Ten teren to całkowicie zniszczona przez Niemców dawna dzielnica żydowska. Po wojnie nowe budynki postawiono na gruzach starych kamienic.

2. Dzielna 72 - Fabryka Mebli Kamlera

Dzisiaj znajdziemy tylko adres dawnej fabryki Kamlera. Niestety, w maju 2010 r. budynek rozebrano. Jej właściciel Jerzy Kamler (w konspiracji podporucznik „Stolarz”) był dowódcą plutonu 1112 dywizjonu AK „Jeleń”, któremu powierzono ochronę Komendy Głównej AK, mającej tu kwaterę w dniach 1-6 sierpnia. W tym miejscu doszło do przedwczesnych walk na Woli.

Przejdź na drugą stronę ul. Okopowej.

3. Okopowa róg Mireckiego - zdobycie 2 „Panter”

Na ul. Okopowej powstańcy z baonu AK „Zośka” i oddziału osłony dowództwa zgrupowania AK „Radosław” zdobyli 2 niemieckie czołgi. Użyto ich m.in. do ostrzału wieży kościoła św. Augustyna.

Wróć i skrzyż w ul. Pawia, a następnie w Esperanto.

4. Anielewicz 34 (dawnej Gęsia)

5 sierpnia baon „Zośka” przy wsparciu „Pantery” zdobywa „Gęsiówkę” – obóz koncentracyjny przy ul. Gęsiej dla Żydów, rozciągający się do ul. Zamenhofs. Oswobadza ok. 340 więźniów. Dziś na jego terenie znajduje się osiedle. Na jednym z bloków umieszczono pamiątkową tablicę.

5. Okopowa 58/72 - Fabryka Garbarska „St. Pfeiffer i S-ka”

W miejscu, gdzie stoi centrum handlowe Klif, jeszcze w latach 90-tych znajdowały się fabryczne zabudowania. Właściciel zakładu aż do 11 sierpnia prowadził kuchnię dla zgrupowania „Radosław”.

Przejdź na światłach na drugą stronę ulicy.

6. Okopowa 55a - Szkoła Publiczna przy dawnej ul. Św. Kingi

Po krótkiej uliczce Św. Kingi dziś został tylko ślad przy szkole. Podczas okupacji budynek służył Niemcom za koszary. Na krótko przed atakiem powstańców z „Zośki” opuścił go oddział SS. W trakcie walk na Woli był kwaterą tego batalionu, nazywaną „twierdzą”. Od 1948 r. znajduje się tu Zespół Szkół im. Michała Konarskiego.

Tutaj możesz wsiąść w tramwaj i przejechać 2 przystanki do Ronda Radosława.

7. Rondo Radosława, róg ul. Słomińskiego i al. Jana Pawła II

Przez rondo przebiega granica Woli i Śródmieścia. Na rogu, już w obrębie Śródmieścia, znajduje się głąz upamiętniający walki zgrupowania „Radosław”. Odszukaj go. Jest to ostatni punkt Trasy Fioletowej.

3. Ciepła 13 - Koszary Policji Państwowej, podczas okupacji policji granatowej

Koszary znajdowały się między ul. Grzybowską i Krochmalną. Formujące się w pierwszych dniach Powstania zgrupowanie „Leśnik” zdobyło je 1 sierpnia. Później kilkakrotnie przechodziły z rąk do rąk.

Cofnij się do Pereca w stronę Waliców. Idąc między Waliców a Ciepłą, przystań na chwilę. W tej okolicy 12-letni powstaniec rzucił butelkę z benzyną, dzięki której splonął niemiecki pojazd pancerny.

6. Róg Żelaznej 75a i Chłodnej 25 - Posterunek niemieckiej żandarmerii.

Dnia 3 sierpnia powstańcy z baonu AK „Chrobry” zdobyli posterunek mieszczący się w tym budynku niemieckiej żandarmerii, uwalniając uwięzionych tam Polaków. Budynek zdobyto fortem przebijając się przez ściany sąsiadującej kamienicy.

7. Chłodna

Ta ulica była przez wieki główną arterią Woli. W lipcu, przed wybuchem powstania, wojska niemieckie, wiedząc o zbliżającej się Armii Sowieckiej w pośpiechu opuszczały miasto. Ul. Chłodna była również drogą tułaczki tysięcy warszawiaków wypędzanych z Warszawy do obozów przejściowych w czasie całego Powstania i po jego kapitulacji 2 października. Przed kościołem św. Karola Boromeusza znajdowała się barykada, a nieopodal bunkier i wysadzona przez Niemców szkoła. To ostatni punkt Trasy Niebieskiej.

2. Sienna 60 lub Śliska 51 - Szpital Dla Dzieci im. Bersonów i Baumanów

Zbudowany dla dzieci żydowskich, podczas okupacji znalazł się w obrębie tzw. „małego getta”. Po jego likwidacji mieściła się tutaj Klinika Dziecięca. Dzisiaj znajduje się tu przychodnia i poradnia gruźlicy i chorób płuc. Od pierwszych do ostatnich dni Powstania działał jako szpital powstańczy – z tego okresu ma ok. 2 tys. wpisów przyjęć. Trafiali do niego ciężko ranni powstańcy. Jak na trudne warunki był dość dobrze zaopatrzony. Cały czas zajmował się też dziećmi. Mimo pożarów i ciężkich walk w okolicy wytrzymał do końca, a po podpisaniu kapitulacji został ewakuowany do Milanówka i Podkowy Leśnej.

Obejdź budynek i znajdź tablicę z przedwojennym adresem dawnego Szpitala Dziecięcego. Potem przejdź wzdłuż al. Jana Pawła II do Ronda ONZ i pójdziesz ul. Ciepłą do skrzyżowania z Grzybowską.

5. Grzybowska 58 - Browar Haberbusch i Schiele Zjednoczone Browary Warszawskie

Większość zabudowań tego znanego warszawskiego browaru zostało rozebranych ok. 5 lat temu. Możesz podejść dalej Grzybowską, szukając numeru 58, ale łatwiej będzie wyobrazić sobie historię, stojąc na rogu Grzybowskiej i Żelaznej, pod przedwojennym murem zakładów Godlewskiego. Browar powstańcy opanowali bez walki 1 sierpnia.

Idź Żelazną w stronę ul. Chłodnej.

Firma Haberbusch i Schiele

...tej firmy produkującej piwo. ...mach znajdowały się zapasy ...głodujących warszawiaków ...a gotowano cieką zupę ...było wypluć plewy. Po są ...palarni kawy „Pluton”. Nieco ...wojennych murów i ślady po ...Znajdziesz tu stary mur na rogu

POWSTANIE WARSZAWSKIE DLA BARDZIEJ ZAAWANSOWANYCH

OBOZY PRZEJŚCIOWE

W pierwszych dniach Powstania Warszawskiego, w kościele św. Wojciecha przy Wolskiej (trasa czerwona), Niemcy utworzyli obóz przejściowy przeznaczony dla ludności cywilnej. Mieszkańcy wypędzeni z tej i innych części miasta w tragicznych warunkach czekali na wywiezienie do obozu w Pruszkowie. Stamtąd trafiali do Oświęcimia lub do pracy w Niemczech. Niektórym osobom udawało się w czasie transportu wyskoczyć z pociągu.

POWSTAŃCZA BRŒŃ

Uważa się, że o godzinie „W” jedynie co dziesiąty powstaniec był uzbrojony. W momencie wybuchu Powstania na broń składały się: karabiny, ręczne karabiny maszynowe, ciężkie karabiny maszynowe (ckm), pistolety maszynowe (pm), broń przeciwpancerna, działka przeciwpancerne (2 szt.), moździerz i granatniki, pistolety, granaty ręczne i przeciw pancerne, butelki zapalające, różne materiały wybuchowe.

PANTERY I TYGRYSY

Tak nazywały się niemieckie czołgi. Ważąca 45 ton Pantera była czołgiem średnim, a 57-tonowy Tygrys, czołgiem ciężkim. Na Okopowej powstańcy z „Zośki” zdobyli 2 Pantery (trasa fioletowa). Jeden z czołgów przyjął imię „Magda” i wraz z żołnierzami AK zdobył obóz Gęsiówka przy ul. Gęsiej (dzisiejsza Anielewicza – trasa fioletowa).

FABRYKI I ZAKŁADY

To właśnie z licznych fabryk i zakładów produkcyjnych słyęła przed wojną Wola. Wolskie przedsiębiorstwa zaopatrywały nie tylko Warszawę, ale też Polskę i rynki zagraniczne. Zakłady Habersbusch i Schiele (trasa niebieska), ówczesnie najbardziej znany polski producent piwa, w czasie Powstania stały się dla mieszkańców magazynem żywności. Na terenie fabryki Franaszka, słynnej z wyrobu klisz fotograficznych i kolorowego papieru, dokonano licznych egzekucji. W dawnej Elektrowni Tramwajowej, na rogu Grzybowskiej i Przyokopowej, dziś znajduje się Muzeum Powstania Warszawskiego (trasa zielona).

VISY I STENY

Vis - polski pistolet, uważany za jeden z najlepszych pistoletów wojskowych kiedykolwiek wyprodukowanych. W warunkach konspiracyjnych był montowany z części wykradanych z fabryki.
Sten - brytyjski pistolet maszynowy. Miał niewielkie rozmiary i był składany z krótszych podzespołów. W Polsce produkowano go w konspiracyjnych zakładach a na jego bazie opracowano ulepszonego pistoletu maszynowego Błyskawica.

WALIGÓRA, RADOŚLAW, CHROBRY II, ZOŚKA, PARASOL...

W czasie okupacji Polskie Państwo Podziemne podzieliło Warszawę na obwody. Można powiedzieć, że każda dzielnica stanowiła jednocześnie obwód wojskowy. Woli nadano kryptonim „Waligóra” od pseudonimu dowódcy mjr Jana Tarnowskiego (trasa zielona).

„Radosław” (trasa fioletowa) to zgrupowanie utworzone przed wybuchem Powstania Warszawskiego. Nazwę zawdzięcza swojemu dowódcy ppłk Janowi Mazurkiewiczowi, który właśnie taki pseudonim nosił. W skład zgrupowania wchodziły bataliony: „Czata 49”, „Miotła”, „Parasol”, „Pięść”, „Zośka”. Przed godziną „W” zgrupowanie zostało rozlokowane na terenie Woli w rejonie cmentarza i ulic: Okopowej, Młynarskiej oraz pl. Kercelego. Zadanie - zajęcie Woli i ochrona Komendy Głównej stacjonującej przy ul. Dzielnej.

„Chrobry II” (trasa niebieska) było zgrupowaniem, które powstawało spontanicznie od 1 sierpnia 1944 r., z różnych oddziałów. Walczyło w zachodniej części Śródmieścia-Północnego (dziś Wola), pomiędzy ul. Towarową od zachodu, Al. Jerozolimskimi od południa, al. Jana Pawła II od wschodu i ul. Grzybowską od północy.

KIM BYŁA NIOBE

W mitologii greckiej była królową Teb. Posiadała 14 dzieci, które zostały zabite na jej oczach. Rozpaczając Niobe Zeus zamienił w skałę. „Polską Niobe” nazwano Wandę Felicję Lurie, która straciła troje swoich dzieci w egzekucji (trasa zielona).

Opracowanie:
Barbara Kotarba (warszawskiegrymiejskie.pl), Maciej Podulka,
Joanna Rutkowska, Beata Zaleska;
foto: Muzeum Woli, Muzeum Powstania Warszawskiego, Maciej Podulka

„PAŁACYK MICHLA” (trasa zielona)

Pałacyk Michła, Żytnia, Wola
Bronią jej chłopcy od Parasola
Choć na Tygrysy mają Visy
To warszawiacy same urwisy.

Hej, tralala czuwaj wiara i wyteżaj słuch
Pręż swój młody duch, pracując za dwóch
Hej, czuwaj wiara i wyteżaj słuch
Pręż swój młody duch jak stal!

Każdy chłopaczek chce być ranny,
Sanitariuszki śliczne są panny
Więc gdy cię kula trafi jaka
Poprosisz pannę, da ci biżaki.

Hej, tralala ...

Z tyłu za linią dekonniki
Intendentura, różne umrzyki
Gotują zupę, czarną kawę
Takim sposobem walczą o sprawę .

Hej, tralala ...

PYTANIA KONKURSOWE

Zabierz ze sobą mapę, kartkę i długopis i znajdź w terenie odpowiedzi na pytania:

PYTANIA Z TRASY ZIEŁONEJ

Punkt 3 – komu poświęcony jest głaz stojący przy skrzyżowaniu Młynarskiej i Wolskiej?

Punkt 4 – naprzeciwko murów byłej fabryki Franaszka znajdował się pałacyk Michła. Ile pięter liczył?

Punkt 5 – pod szpitalem przy Płockiej stoi pomnik. Komu jest poświęcony?

PYTANIA Z TRASY FIOLETOWEJ

Punkt 2 – stojąc na Dzielnej przy gruzach Kwatery Głównej AK popatrz na wschód i poszukaj obiektu z wieżą. Co to za budynek?

Punkt 4 – w jakich językach wryto tekst na tablicy upamiętniającej zdobycie Gęsiówki?

Punkt 7 – ilu żołnierzy liczyło Zgrupowanie „Radosław”?

PYTANIA Z TRASY CZERWONEJ

Punkt 1 – przy Górczewskiej 32 odbyły się największe rozstrzelania na Woli. Ile osób zginęło?

Punkt 2 – naprzeciwko kościoła przy Wolskiej znajduje się tablica pamięci. Jakie numery domów są tam wryte?

Punkt 5 – na terenie Cmentarza Powstańców Warszawy znajdziesz tablice informacyjne. Ile osób jest pochowanych na CPW i jaką nazwę nosi pomnik znajdujący się w centralnym punkcie Cmentarza?

PYTANIA Z TRASY NIEBIESKIEJ

Punkt 1 – jaki ważny obiekt zniszczyli w pobliżu żołnierze ze Zgrupowania „Chrobry II”?

Punkt 6 – jak nazywany był obiekt żandarmerii niemieckiej zdobyty przez żołnierzy ze Zgrupowania „Chrobry I”?

Punkt 7 – Tu znajdowała się barykada. Pod czym wezwaniem jest kościół stojący obok?